

EVsizLİK SORUNUNUN PANDEMİ İLE İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE’DEKİ İZDÜŞÜMÜ

THE RELATIONSHIP BETWEEN HOMELESSNESS PROBLEM AND PANDEMIC IN ADDITION TO THEIR REFLECTIONS IN TURKEY

Doç. Dr. Esra Banu SİPAHİ¹

Tuğçe ARSLAN²

ÖZ

Kentlerin büyümesi ile görünürlüğü artan evsizlik olgusu, geçmişten günümüze insanlığın mücadele etmekte güçlük yaşadığı ve bir türlü çözüme kavuşturulamayan bir sorundur. Özellikle küreselleşmenin beraberinde getirdiği adaletsizlikler, yeni yoksul sınıflamalarını gündeme getirmiştir. Bu sınıflandırmanın en altında yer alan evsizler, toplumun dışladığı, görmezden geldiği, hatta korktuğu, istenmeyen bir kesim olarak değerlendirilmektedir. Evsizlerin içinde bulunduğu bu olumsuz durumu körükleyen önemli bir gelişmeye içinden geçtiğimiz şu günlerde tanıklık edilmektedir. Bu gelişme kuşku yok ki Covid-19 pandemisi. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği -beklenen ancak görüldüğü kadarı ile pek de hazırlıklı olunmayan- bu “hastalığın küreselleşmesi” durumu, evsizler açısından büyük bir yıkıma neden olmaktadır. Bir yandan pandeminin beraberinde getirdiği ekonomik ve psikolojik yıkımın evsizliğin nedeni olma potansiyeli, diğer yandan da evsiz kitlelerin hem kendileri hem de içinde yaşadıkları toplum açısından büyük bir risk oluşturmaları, üzerinde önemle düşünülmesi ve çözüme yönelik politikalar üretilmesi gereken bir konudur. Bu çalışma, Türkiye’de pek de ilgi görmeyen ancak önemli bir sorun olan evsizlik olgusuna Covid-19 salgını bağlamında odaklanmakta ve evsizliğin dünyadaki ve Türkiye’deki boyutları ve konu ile ilgili yapılan çalışmalar ekseninde ilgili yazına bir katkı aralamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evsiz, Evsizlik, Covid-19, Pandemi, Sivil Toplum Kuruluşları.

JEL Sınıflandırma Kodları: I18, I31, I39.

ABSTRACT

The fact of homelessness, whose visibility increases along with the growth of cities, is a trouble that humanity has had difficulties in struggling from past to present and cannot be solved. In particular, the injustices accompanied with globalization have brought new classification of poverty to the agenda. The homeless, who are included at the bottom of this classification, are considered as an undesirable segment that society excludes, ignores, or even fears. In recent days, we are witnessing a significant development that has awakened this adverse condition in which the homeless are included. It is unquestionable that this development is the Covid-19 pandemic. “Globalization of this disease”,- which is expected but not be prepared as much as it seems- and which is brought about by globalization, causes a great devastation for the homeless. Potential for the economic and psychological destruction of the pandemic to cause homelessness, on the one hand, and being at great risk for the homeless both for themselves and for the society they live, on the other hand, are issues that need to be seriously considered and for which appropriate policies should be produced. The study focuses on the fact of homelessness that is not of much interest in Turkey but is a big problem in the context of the Covid-19 pandemic and opens the door to the relevant article on the axis of the dimensions of homelessness in the world and in Turkey.

Keywords: Homeless, Homelessness, Covid-19, Pandemic, Non-Governmental Organizations.

JEL Classification Codes: I18, I31, I39.

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, dr.esrabanusipahi@hotmail.com

² Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, tugcearslan26@gmail.com

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

The city of the 21st century has turned into “a space of inequalities” and has influenced all countries regardless of their development level. The most obvious of the mentioned inequality, however, the one that is ignored is the problem of homelessness. Although it emerges due to different reasons, homelessness, one of the most important humanitarian problems of today, is largely a result of social injustice. The problem of homelessness triggered by neo-liberal policies has become more important with the pandemic process we are experiencing. During the process of “stay at home” calls, these segments, who cannot be able to respond to this call, also experience difficulties in accessing adequate hygiene, sanitation, and health services. The aforementioned limitations make homeless people one of the riskiest groups in terms of both getting the disease and not being able to be treated, and infecting the disease. In this context, the study discusses what the problem of homelessness is, how it evolved, which ones are added to existing problems, and the vital problems that homeless people face. The dimensions of homelessness in the world and some examples of applications for the relief of these segments are included in the scope of the study. It was also included the studies for the homeless in Turkey during the pandemic process and what can be done in this period in terms of combating the problem of homelessness has been analyzed. Considering the current situation of homelessness, some solution suggestions to eliminate it are also included in the study.

Design/methodology/approach:

For the study, a literature review was used as a data collection tool to determine the reflections of the homelessness problem in the world and Turkey and to evaluate how to combat this problem in pandemic conditions. While reviewing the literature, it was attempted to access actual data by evaluating homelessness figures and reports on homelessness from around the world, in addition to the existing literature. However, it should be noted that homelessness is inherently an informal problem and it is not possible to access facts and figures. This constitutes an important limitation of the study. In the study, problems caused by homelessness were also identified and examples of countries that apply different solutions to these problems were included. In terms of preventing and eliminating the homelessness problem and building permanent solutions in Turkey for these examples, it was also benefited from the studies carried out by international organizations such as states, NGOs, and the UN.

Findings:

It is seen that several studies were performed during the pandemic process related to homelessness, which has become a problem for many countries in the world. Nevertheless, it is observed that the studies do not generate radical solutions that prevent the problem; on the contrary, they focus on short-term solutions with short-term rehabilitation. In our country, where academic studies on the subject are limited, there is no study discussing the subject from a pandemic perspective, and this situation constitutes the original aspect of the study. Although different suggestions are offered in this context, temporary solutions are produced for homeless individuals with the efforts of local governments and aid campaigns of associations or foundations in Turkey. However, these solutions are not sufficient, especially in times of major crises such as pandemics. In terms of guidance, various practices of some countries regarding the problem of homelessness have been examined. Some of these applications can be listed as follows: First, it is the establishment of the care centers for patients with severe and only mild symptoms of coronavirus in different places, but in the same region. According to the report of a non-governmental organization, two-way isolation has been recommended for homeless patients with coronavirus; indoors and in the street environment. Apart from that, UNICEF has prepared a global action plan for children affected by the coronavirus. Another important study performed for the homeless is the “Accommodation Project for the Homeless”. With the project, the Ministry of Family and Social Services aims to prevent the unjust suffering of the homeless.

Conclusion and Discussion:

Depending on its causes, the phenomenon of homelessness is discussed differently in every country or every society. Homelessness has become a major problem in all countries regardless of development. However, the pandemic process has caused a rapid increase in homelessness in the world and, because the process continues, it is possible to witness a more dramatic increase in the future. On the other hand, during the pandemic process, there has been a significant increase in the rates of violence against women and children and this brought about a different crisis. With the increasing pandemic poverty, the risk of exposure to homelessness of these groups who are subjected to violence is also increasing. The homeless, who cannot adhere to “stay-at-home” calls even if they want to, pose a significant risk to themselves and their environment. The struggle must be given to meet the shelter needs of homeless individuals, to be rehabilitated psychologically, and to be reintegrated into society. It must be struggled to meet the shelter needs of homeless people, to be rehabilitated psychologically, and to be reintegrated into society. In the fight against homelessness, the importance of institutional and social solidarity and cooperation comes to the fore. Therefore, it is important that all actors, from states to central-level organizations, from local administrations to non-governmental organizations, work in coordination. However, it should be stated that homelessness is a humanitarian problem for which preventive approaches must be implemented urgently rather than reparation policies. To overcome this problem, there is a need for policy changes in every field to focus on structural solutions and to eliminate injustices and poverty, which become more evident with the epidemic process, and ensure equal opportunities around the world. Especially, the ambiguity of the pandemic process and the fact that all segments are somehow affected by the process requires the implementation of preventive policies against “potential homeless people”.

1. GİRİŞ

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte dünyada başta ekonomik olmak üzere, hemen her alanda büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Kapitalist üretim biçiminin bir gereği olarak üretimdeki artış, daha önce hiç olmadığı ölçüde insanları tüketime yöneltmiş, bunun sonucunda da üretim toplumu zaman içinde tüketim toplumuna evrilmiştir. Ancak günümüz kentlerinde tüketim mekânları ve tüketim toplumunun yaşam tarzını biçimlendiren lüks konutlar, güvenli siteler, rezidanslar, beş yıldızlı oteller ve alışveriş merkezleri gibi mekânlar hızla artarken, madalyonun öteki yüzünde yine daha önce hiç olmadığı ölçüde büyük bir eşitsizliğin, adaletsizliğin ve sefaletin mekânları olarak yoksul gettoları, slumlar, gecekondu, favelalar vb. kentleri sarmalamıştır.

İnsanlığın uzun bir süredir tanıklık ettiği ve bir türlü varlığına kökten bir çözüm bulamadığı bu yoksul mahallelerde ve barınaklarda dahi yer bulamayan ve sayıları her geçen gün artmakta olan bir kesim olarak evsizler, bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadırlar. Çeşitli nedenlerle evsiz kalan sınıf altı kitle içinde yer alan bu insanların sayıları her geçen gün artmakta, önceleri büyük metropollerin bir sorunu olarak algılanan bu kişiler, giderek diğer kentlerde de yaşam mücadelesi verir hale gelmektedirler.

Son yıllarda dünya genelinde bir sorun haline gelen evsizliğin birçok sebebi olmakla birlikte en büyük ve önemli nedenini yoksulluk oluşturmaktadır. Yaşadıkları çevrede dışlanmaya, kente ve diğer insanlara yabancılaşmaya maruz kalan evsizler, aynı zamanda kazalara, hastalıklara, taciz ve saldırılara karşı da oldukça savunmasız bir kesimi oluşturmaktadırlar. Bu savunmasızlık, onlar için büyük mağduriyetlerin kaynağı olduğu gibi, verdikleri yaşam savaşında karşı karşıya kaldıkları durumlar, onları suç işlemeye de yöneltmektedir. Bu nedenle, evsizlik sorunu ile mücadelenin kent güvenliği açısından da büyük bir anlam taşıdığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Dünyada bu durumun farkında olan yönetimler, artan evsizliği önlemek, sosyal adaleti sağlamak ve evsiz insanlara yardım etmek amacıyla çeşitli sosyal politikaları uygulamaya koymaktadırlar. Türkiye’de ise günümüzde yoğun göç dalgasıyla birlikte sayıları artmakta olan evsizlere yönelik bir kanun bulunmamakla beraber bu kesimlere yapılan yardımları çoğunlukla sivil toplum kuruluşları üstlenmiş durumdadır. Ancak, konu ne kadar önemli olsa da evsizliğin üzerinde pek fazla durulmadığı ve çoğu zaman ‘yardım yapma’ ile bu sorunun geçiştirildiği ifade edilmelidir. İlgili yazında da konunun hak ettiği ilgiyi görmediği ve daha çok yoksulluk politikalarına odaklandığı görülmektedir.

Oysaki bedensel bütünlüğün korunması ve insan onuruna yaraşır bir yaşam, temel insan hakları olarak evsizlerin de öncelikli haklarıdır. Ne var ki en temel ihtiyaçlardan biri olan barınma gereksinimini dahi karşılayamayan evsizler, özellikle içinde bulunduğumuz pandemi sürecinde en büyük risk altındaki gruplardan biridir. Yeterli sağlık hizmetine ulaşamadıkları gibi, sağlıklı beslenmeleri/beslenememelerine bir de yaşadıkları hijyen sorunları eklendiğinde evsizler, Covid 19’un en kolay yayılım göstereceği kitledir. Bu noktadan hareketle çalışmada, dünyanın hemen her yerinde sayıları katlanarak artan evsizliğin ne olduğu, özellikleri, temelinde yatan nedenler ve sonuçları ele alınarak, evsizliğin ülkemizdeki izdüşümü içinde bulunduğumuz pandemi süreci üzerinden değerlendirilecektir. Kamu yönetimi alanındaki çalışmalarda araştırmacılara ve karar alıcılara politika önerisi sunma geleneğini göz ardı etmeksizin, bu çalışmada da evsizlik konusundaki sosyal politika eksikliklerine dair bazı çözüm önerilerine yer verilecektir.

Bu bağlamda çalışma, henüz emekleme aşamasında olan literatürün incelenmesi ve çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler ışığında toplumun belki de en ‘görünmeyen’ ya da ‘görülmemek istenmeyen’ kesimi olarak evsizlerin pandemi sürecinde karşı karşıya oldukları sorunların anlaşılması için bir kapı aralamaktadır. Konuya ilişkin olarak sağlıklı istatistiksel verilerin bulunmayışı çalışmanın önemli bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Buna bir de pandeminin beraberinde getirdiği “yeni” yoksulluğun sözü edilen rakamlara ne ölçüde yansıtacağı konusundaki belirsizlik de eklenmelidir. Bununla birlikte, Türkiye’de evsizlik konusundaki literatür son derece kısıtlıdır ve yeni bir olgu olan pandeminin evsizlik ekseninde değerlendirilmesi, makalenin özgün yanını oluşturmaktadır.

2. EVSİZLİĞİN TANIMI

Birçok tanımı bulunmakla beraber kısaca evsiz; “evi olmayan”, “yaşamını sokakta sürdüren” anlamına gelmektedir. Arapça kökenli bir sözcük olan “bîmekân” kavramı, “mekânsız, yersiz, yurtsuz” anlamında kullanılmakta (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2021) ve bu kavrama evsizler için kullanılan bir “yokluk” ifadesi olarak da literatürde rastlanmaktadır. Günümüzde evsiz sayısının en çok olduğu ülkelerden biri olan Amerika’da genel olarak “homeless” ifadesi evsizleri nitelemek için kullanılsa da evsizlerin özelliklerine göre farklı kavramların

kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin “cadde çocuğu” (street children) sokakta yaşayan/çalışan çocuklar için kullanılan bir kavramdır (Meneviş, 2006: 4).

Nies ve McEwen (2001: 432), evsizlerin tanımlanmasının hem karmaşık hem tartışmalı olduğunu belirtmiştir. Konuya ilişkin olarak Işıkhan (2006a); “Kişiler, geleneksel konutların dışında, yani, ya evsiz barınaklarında ya da konut olarak tasarlanmamış yerlerde, sokaklar, terk edilmiş evler, otobüs durakları ve hastanelerin bekleme odalarında gecelerini geçirip yaşıyorlarsa, onlara evsiz denir” biçiminde yalın ve anlaşılır bir tanımlama yapmaktadır.

İngiltere’de “homelessness” olarak adlandırılan fakat tam karşılığını sağlamayan evsizlik kavramı ise kısaca “evsiz olma durumu” (TDK) olarak tanımlanmaktadır. Evsizlik; sürekli olarak yaşadığı evi olmayan bireylerin sokak, cadde ve köprü altları gibi yaşanması insani açıdan zor ve riskli olan bölgelerde çeşitli sebeplerden dolayı yaşamlarını sürdürmeleri biçiminde de açıklanabilir. Akyıldız (2017: 69), evsizliği ekonomik zorlukların sonucunda karşılaşılan bir sorun olarak nitelemekte, onu yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın sonucu olarak ele almaktadır.

Öte yandan, evsizliğin farklı toplumlarda farklı anlamlara geldiği görülmektedir. Kaya Kılıç ve Aslantürk (2019: 419), bu durumu İngiltere ve Afrika üzerinden değerlendirerek, toplumsal ve siyasal farklılıklar sebebiyle evsizliğin kavramsallaştırılmasının zorluğundan söz etmektedir. Bunun en önemli nedeni ise her toplumda evsizlerin kimi farklı özelliklerinin evsizlik tanımları içinde değerlendirilmesidir. Özellikle evsizlik devletlere sosyal politikalar ve sunulacak hizmetler bağlamında çeşitli görevler yüklemekte olduğundan, konuya ilişkin farklı sınıfsal çözümlere de gidildiği görülür. Bunlardan bazıları; evsizle toplum arasındaki ilişkiyle temellenen “toplumsal dışlanma, sınıf-altı konum ve kenardalık” kavramlarıdır (Küçük, 2017; Çaya, 2018: 243). Evsizliğin toplumsal bir sorun haline geldiği günümüz koşullarında sosyal uyum, toplumsal içermeye ya da ötekileştirme gibi kavramların da ilgili yazında sıklıkla tartışılması söz konusudur.

Görüldüğü gibi evsizlik yalnızca bireysel bir sorun olmanın ötesinde aynı zamanda toplumsal bir sorundur ve farklı boyutları bulunmaktadır. Meneviş (2006: 4) bu sorunları; “yoksulluk, işsizlik, göç, kentleşme, engelli olma durumu, toplumda kendine bir rol bulamama, madde kullanımı” şeklinde sıralamaktadır. Görüldüğü gibi evsizliğin ekonomik temelleri/boyutlarının yanında fiziksel, sosyo-psikolojik hatta siyasal boyutları da bulunmaktadır. Evsizliğin, dünyada ve ülkemizde giderek artan bir sorun haline geldiğinden hareketle sorunun nedenlerinin anlaşılması, onunla mücadele etmek açısından da önemlidir.

3. EVSİZLİĞİN NEDENLERİ

Literatürde evsizliğin nedenleri konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ülkelerin toplumsal, siyasal, kültürel, yapılarına ve ekonomik durumlarına göre tercih ettikleri politikalar değişkenlik göstermekte, bu durum da o ülkede ortaya çıkan evsizliğin nedenlerine yansımaktadır.

Akyıldız’a (2017: 71) göre evsizliğin nedenleri genel olarak; ekonomik açıdan yoksul olma, aile içi iletişimsizlik, sevgi ve saygı bağlarındaki eksiklik, madde bağımlılığı, çeşitli ruhsal hastalıklar olarak sıralanmaktadır. Bunların dışında O’Connell (2004: 1251), cehalet kavramını da evsizlik ile ilişkilendirmektedir. Engellilik durumu da evsizlik sebebi olabileceği gibi zamanda engelli kişilerin aileye katılmaları utanma ve kabullenememeyi beraberinde getirebilmekte, ailelerin içinde buldukları ekonomik sınırlılıklar da buna eklenildiğinde engelli bireyin evden uzaklaştırılması sonucunu doğurabilmektedir (Meneviş, 2006: 43). Akıl hastalığı da engellilik gibi evsizlik sebepleri arasında yer alırken Mossman ve Perlin (1992: 951), evsiz insanlar arasında akıl hastalarının azınlığı oluşturduğunu belirtmektedir.

Evsizlik nedenleri genellikle temelde iki teori üzerinden ele alınmaktadır. Bunlardan ilki “Sistemik Nedenler Teorisi”, diğeri de “Kişisel Yetersizlik Teorisi”dir. “Sistemik Nedenler Teorisi” evsizliği konut eksikliği, işsizlik, ruh sağlığı politikalarındaki yetersizlikler veya hatalar gibi toplumsal sistem perspektifinden ele almaktadır. Buna karşın, “Kişisel Yetersizlik Teorisi” ise evsizliği bireysel perspektif bağlamında ele almakta ve onu sistemden bağımsız olarak bireyin kişisel eksiklikleri ya da hataları ile ilişkilendirmektedir. Kişinin madde veya alkol bağımlısı olması, psikolojik/psikiyatrik rahatsızlığı, sosyal hayattaki iletişimsizliği gibi nedenler kişisel yetersizlikler olarak değerlendirilmektedir (Özdemir, 2010: 80).

Bireylerin evsiz kalma nedenleri incelendiğinde kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve gençler gibi farklı kesimlerin evsiz kalma nedenlerinin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Kısaca bu kesimleri ve onların evsizliğe sürüklenme nedenlerini şu şekilde özetlemek olanaklıdır:

- Gençlerin evsizlik nedenleri: Gençlerden bazıları; bağımsızlık kazanma, bunalım ya da macera arayışı nedeniyle evden kaçma veya ayrılma eğiliminde olmaktadır. Buna karşın gençlerin önemli bir kısmı ailesel problemlerden dolayı evden ayrılarak evsiz kalmaktadır. ABD’de kimi araştırmacılar, ailesel sıkıntılardan dolayı evden ayrılan gençleri, parçalanmış aile veya çalkantılı evlerden ‘kaçanlar’ olarak nitelendirmektedir (Rosenthal, Mallett ve Myers, 2006: 281-282). Yine gençlerin önemli bir bölümünün de erken yaşta uyuşturucuyla tanışmış olması ve bağımlılığın onları sokaklara sürüklemesi söz konusu olmaktadır.
- Kadınların evsizlik nedenleri: Kadınların evsiz kalmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların başını; aile içi şiddet, yüksek kiralar, işsizlik, boşanma veya ayrılıklar oluşturmaktadır. Özellikle bekâr annelerin evsiz kalması durumunda kadınlar, kendileriyle beraber çocuklarını da sokağa sürüklemek durumunda kalmakta ve yüksek endişeye bağlı olarak, anksiyete ve depresyon gibi birçok ruhsal sıkıntı da evsizliğe eklenmektedir.(Hodge, Moser ve Shafer, 2012: 246).
- Çocukların evsizlik nedenleri: Evsiz bireylerin içinde en savunmasız gruplardan biri çocuklardır. Çocukların evsiz kalma nedenleri genellikle parçalanmış aileler, sokakta zorla çalıştırılmaları, istismara maruz kalmaları, yoksulluk, sevgi ve ilgiden yoksunluk, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, göç ve çarpık kentleşme, aile içi şiddet olarak sayılabilir (İlhan ve Ergün, 2010: 83). Ayrıca çocuklar, evsiz bir ailede dünyaya gelmişse ya da birlikte olduğu ebeveyni evsizliğe sürüklenmişse o da sokakta yaşamaya mecbur olmaktadır.
- Yaşlıların evsizlik nedenleri: Evsizlerin arasında artan bir diğer kesim ise yaşlılardır. Yaşlı ve evsiz kişiler, evsiz kalma nedenleri ve önleme politikaları açısından iki grupta incelenmektedir. Bunlar; 50-61 yaş arası evsizler ile 62 yaş ve üstü evsizler olarak kategorize edilmektedir (Sermons ve Henry, 2010: 4). Yaşlıların, yaş aldıkça hayatlarında oluşan bir takım değişikliklerle yaşlılığı kabullenememeleri ve fiziksel, ruhsal hastalıklar gibi sorunlar evsiz kalmalarını tetiklemektedir (Işıkhan, 2004: 41-42).

Tüm kesimler için konu ele alındığında; yoksulluk, göç, savaşlar, doğal afetler, işsizlik, ruhsal veya fiziksel rahatsızlıklar gibi sorunların evsizliğin sonucu olabileceği gibi nedeni de olduğu görülmektedir. Bilinen en temel evsizlik sebebi ise yoksulluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk, özellikle günümüz kentlerinin en önemli sorunlarından biridir (Sipahi, 2006: 177) ve sayılan diğer nedenleri de tetikleyen bir unsurdur.

Günümüzde göç de yoksulluğa eşlik etmekte, göçle beraber yoksulluk da bir yerden başka bir yere taşınmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2014: 19). Ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel birçok değişime ayak uydurmak durumunda olan göçmen, uyum sağlayamadığında işsizlik, yoksulluk hatta evsizlik gibi sorunlarla karşılaşabilir. Bu bağlamda göç kavramı evsizlikle neden sonuç ilişkisi içermektedir (Meneviş, 2006: 22). Göçle ilgili olan diğer bir konu da savaşlardır. Savaşlarla birlikte gündeme gelen yoksulluk, işsizlik, psikolojik travmalar ve göç de evsizliğe sebep olabileceği gibi, savaşta evini kaybetmiş insanlar da doğal olarak evsiz kalmaktadırlar.

Diğer taraftan, devlet politikaları ve yapısal sorunlar da evsizliğin nedenlerini oluşturmaktadır. İstihdam piyasasındaki dalgalanmalar, düşük ücretli konut arzının yetersizliği ve yardım programlarındaki kesintiler gibi yapısal faktörler yine evsizliğin genel sebepleri arasında sayılmaktadır (Kaya Kılıç ve Aslantürk, 2019: 421). Bu sorunlara bir de afet gerçeği eklendiği zaman evsizliğin boyutları daha da artmaktadır. Sel ve deprem gibi büyük afetler sonucunda insanlar evlerini, yakınlarını kaybetmekte ve bunun sonucunda evsiz bir yaşama mahkûm olabilmektedirler (Okumuş, 2012: 5-8).

Evsizliğin toplumsal sistemle, yapısal özelliklerle, doğa olaylarıyla, siyasal çatışma/savaşlarla ve kişisel özelliklerle ilişkilendirilmesinin yanında, sorunun küreselleşme ile ekseninde ele alındığı da görülmektedir. Esasen bunu küreselleşmenin sonuçlarından biri olarak evsizliğin artması ve evsizliğin küresel bir sorun haline gelmesi biçiminde iki boyut üzerinden yorumlamak olanaklıdır. Küreselleşmenin etkisi ile dijitalleşen dünyada ve tüketim de hızla artmış, gelişmiş ülkelerde başlayan tüketim çılgınlığı giderek tüm toplumlara yayılmış ve gelir dağılımı adaletsizliği de yoksulları daha önce hiç olmadığı ölçüde etkilemiştir. Bu süreçte bireyselleşip yalnızlaşan bireyler tüketim toplumunun isteklerine cevap veremedikleri noktaya geldiklerinde evsizlik girdabına sürüklenmişlerdir. Stiglitz’in (2002) birinci dünya içinde üçüncü hatta dördüncü dünyaların varlığı betimlemesi bu bakımdan çarpıcıdır. Diğer yandan da evsizlik giderek tüm dünyanın bir sorunu haline gelmiş, gelişmiş/gelişmemiş fark etmeksizin birçok ülkede soğuk yüzünü göstermiştir.

4. EVSİZLİK SINIFLANDIRMALARI

Evsizler; ev dışında geçirdikleri zamana, mekâna veya çeşitli unsurlara göre sınıflara ayrılmaktadırlar. Bu sınıflandırmalardan biri, Ziefert ve Brown'un (1991: 214) evsizleri; "kronik evsizler", "geçici evsizler" ve "marjinal evsizler" olarak üçe ayırmasıdır. Kronik evsizler, bir yıl veya daha uzun süredir evsiz kalan bireyleri ifade etmektedir. Geçici evsizler ise genellikle iş kaybı, arkadaşları veya aileleriyle yaşanan sorunlar ve anlaşmazlıklar gibi nedenlerle evsiz kalmış kişilerdir. Bu bireyler barınaklarda veya sokaklarda yaşamlarını sürdürerek dönemsel olarak evsiz kalmaktadırlar. Son olarak marjinal evsizler, genellikle akıl sağlığı sorunları ve madde bağımlılığı sebebiyle evsiz kalan bireyleri ifade etmektedir.

Roth ve Bean (1986: 713) evsizleri, kaldıkları mekânlara ve kalma sürelerine göre sınıflandırmışlardır. Böylece dört temel evsizlik düzeyi belirlemişlerdir. Köprü altlarında, arabalarda, terk edilmiş binalarda, otobüs duraklarında kalanlar ilk evsizlik sınıfını oluşturmaktadır. İkinci grupta; evsizlere ayrılmış barınaklar ile daha çok dini organizasyonların tahsis ettiği mekânlarda ücretsiz olarak kalanlar yer almaktadır. Diğer bir kategori, ucuz otel veya motellerde konaklayanlardır. Dördüncü ve grup ise; arkadaş veya aileden birinin yanında kalan veya hapisanede gün geçirenlerdir.

Farklı bir sınıflandırma da Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Avrupa İstatistikçileri Konferansı (CES)'nda dile getirilmiştir. Konferans komitesinin Nüfus ve Konut Sayımları Uzmanları Grubu evsizliği; "birincil evsizlik" ve "ikincil evsizlik" olarak iki gruba ayırmışlardır. Buna göre "birincil evsizlik" (primary homelessness); sokakta veya insani açıdan yaşanması zor ve tehlikeli alanlarda yaşamını sürdüren kişileri kapsayan bir kategoridir. "İkincil evsizlik" (secondary homelessness) ise düzenli ve sürekli kaldığı bir ikamet bulunmayan, kaldığı yer değişkenlik gösteren bireyleri kapsamaktadır (Akyıldız, 2017: 69).

5. EVSİZLİK SONUCU OLUŞAN SORUNLAR

Bekleneceği gibi evsizlik beraberinde birçok farklı sorunu da getirmektedir. Bunları; bireyler yani evsizler açısından ve toplumsal anlamda ortaya çıkan sorunlar olarak betimlemek olanaklıdır. Bireyler açısından konu ele alındığında, genel olarak kişisel temizliklerini yerine getirememeye, taciz, tecavüz ve zorbalığa maruz kalma, kaza ve yaralanmalar, fiziksel ve ruhsal hastalıklar, madde veya alkol kullanımı gibi sonuçlarla karşılaşılması söz konusudur. Toplumsal açıdan bakıldığında evsizler, diğer insanlardan dışlanmaya ve ötekileştirilmeye maruz kalırlar ve bunun sonucunda da topluma ve yaşadıkları kente yabancılaşırlar. Özellikle içinde yaşadıkları toplumdaki bireyler tarafından giyinimleri, tavırları ve yaşam tarzları nedeni ile dışlanmaları sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Diğer bir anlatımla, sosyal dışlanma riski bulunan gruplar arasında yüksek oranda evsizler yer almaktadır (Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplar, 2020).³

Dezavantajlı toplumsal kesimler içinde evsizlerin yüzleşmek durumunda oldukları sorunları sınıflandırmak gerekirse; gençler, evsizlik riskiyle karşı karşıya kalan gruplar arasında önemli bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Çeşitli sebeplerle evsiz kalan gençlerin önemli bir bölümünde, evsizliğin öncesinde fiziksel veya ruhsal hastalıklar olmamasına ya da hafif psikolojik sorunlar olmasına rağmen, evsizlik sürecinde ortaya çıkan, belirli psikolojik ve fiziksel hastalıklar ve sorunlar görülmektedir. Örneğin, AIDS gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar, madde bağımlılığı, fuhuş ve intihar girişimleri gibi (Ringwalt vd., 1998: 1325).

Evsiz bireylerde sık karşılaşılan fiziksel ve ruhsal hastalıklar ise; majör depresyon, hipertansiyon, diyabet, astım, madde kullanım bozukluğudur. Ayrıca evsiz bireyler psikiyatrik rahatsızlıklara diğer insanlara oranla daha açıktırlar (İlhan ve Ergün, 2010: 82). Evsizler yoksullukla bağlantılı olan sağlık sorunlarına da doğal olarak eğilimlidirler. Yetersiz ve dengesiz beslenme, psikososyal stres, güvenlik ve yalnızlık sebebiyle diğer insanlara göre daha çok sağlık sorunu yaşamaktadırlar (World Health Organization, 2000; Šikić-Mičanović, 2010: 55).

Yine, evsiz kadınlar cinsel istismara ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadırlar. Özellikle çocukları ile birlikte sokakta yaşamak zorunda kalan kadınlar, diğer evsizlere göre daha farklı güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Evsiz kadınların çocukları, yaşlılarına göre erken yaşta çalışmak zorunda kalmakta, cinsel istismara ve şiddete maruz kalmaktadırlar (Işıkhan, 2006b: 43). Evsiz çocukların yetersiz beslenmeye bağlı bağışıklık risklerine ek olarak, aşılama oranları da oldukça düşüktür. Bu bakımdan evsiz çocuklar, salgın hastalıklara karşı daha açık olup akut rahatsızlıklar sebebiyle acil servislere de sıklıkla başvurmaktadırlar (Morris ve Gordon, 2006: 844). Evsizler gibi

³ İnternet ortamında sözü edilen dışlama sürecine ilişkin çok sayıda sosyal deney örneğine rastlamak olanaklıdır.

yoksul ailelerin çocukları da aynı kaderi paylaşmaktadır ve ilerleyen yaşlarda birçok sağlık sorunu yaşamaktadırlar. Yine Bassuk ve Rubin (1987: 284), evsiz ailelerin çocuklarının yüksek derecede anksiyete ve depresyon gibi ruhsal sorunlarla baş etmek durumunda olduklarını ifade etmektedirler. Ziefert ve Brown (1991: 212) ise kadınların ve çocukların günlük işlerini hallederken ve yaşamlarını sürdürürken evin temel unsurları olduğunu, evsiz kalan ailelerin ise parçalanma riski ile karşı karşıya olduklarını ifade etmektedirler. Bu doğrultuda aileyi ayakta tutan en önemli unsurlardan birinin ev olduğunun altı çizilmelidir.

Evsizliğin bir olumsuz sonucu da insanların soğuk havalarda sokakta kalmalarıdır. Diğer bir anlatımla, caddenin kirli ortamına maruz kalan evsizler, havanın sıcak ve soğuk olma durumundan çok fazla etkilenmektedirler (Morris ve Gordon, 2006: 842). Kaya Kılıç ve Aslantürk evsiz bireylerle ilgili yaptıkları çalışmada; evsizlerin soğuk havalardan dolayı uykusuzluk sıkıntısı çektiklerini belirtmişlerdir. Kimi madde bağımlısı kişiler evsizlere şiddet uyguladığından dolayı, zaman zaman kendilerini sokaktaki diğer evsizlerden korumak zorunda kalmaktadırlar. Bu anlamda hırsızlık, gasp ve şiddet gibi suçlara maruz kalma riski yüksek olan kişiler evsizlerdir (Kaya Kılıç ve Aslantürk, 2019: 428).

Şiddete eğilimli olma durumu, evsizliğin bir diğer çıkmazıdır. Evsiz bireyler birbirlerine karşı olabileceği gibi, toplumdaki diğer insanlara karşı da şiddet uygulayabilmektedirler. Bu durum, zorlu yaşam koşullarında hayatta kalma çabalarının ve kimi zaman da uyuşturucu madde etkisinde olmalarının bir sonucudur. Bu anlamda hem evi olan bireylerden gelecek tehditlere hem de diğer evsiz bireylerden gelecek olan risklere karşı kendilerini korumak için de şiddet eğilimi göstermektedirler.

Belirtildiği gibi evsizliğin sonuçlarından bir diğeri ise bulaşıcı hastalıklara en açık grup olmalarıdır. Özellikle günümüzde COVID-19 virüs salgını sebebiyle birçok insan hayatını kaybetmekte ve Türkiye de dâhil olmak üzere birçok ülke 'evde kal' çağrısı yapmaktadır. Fakat evsiz bireylerin gidebileceği bir evi olmadığından sokaklarda - hijyenik olmayan koşullarda- yaşamaya ve bu riski almaya mecbur kalmaktadırlar.

6. DÜNYADA EVSİZLİK SORUNUNUN BOYUTLARI VE ÜLKELERDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dünyada evsizlik sorunu giderek büyümekte ve neredeyse ülke ayrımı yapmamaktadır. İçinde yaşadıkları toplumun özelliklerinden, barınmaya çalıştıkları kentin iklimsel özelliklerine değin birçok faktör evsizleri ve evsizliği etkilemektedir. Ancak evsizliğin daha çok büyük metropollerde, toplumsal bağların ve dayanışma ilişkilerinin zayıfladığı kentlerde daha 'görünür' olduğunu ve evsizlerin de yaşam koşullarının daha dramatik hale geldiğini ifade etmek olanaklıdır.

Diğer taraftan, ülkelerin evsizlik özellikleri ve tanımlamaları da farklılık göstermektedir. Bir ülkede evsiz sayılan birey başka bir ülkede evsiz kabul edilmeyebilir. Bu nedenle de dünyada evsiz bireylerin sayısının tam olarak belirlenmesi güçtür (Akyıldız, 2017: 71). Yine, evsizlerin tipolojisi de ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin Amerika'da bir evsiz battaniyesiyle veya çadırıyla sokaklarda yaşarken, Türkiye'de otogarlar veya tren istasyonlarında evsizlerin zaman geçirdikleri görülür (İlhan ve Ergün, 2010: 80; Kaya Kılıç ve Aslantürk, 2019: 419). Ancak, suça eğilimli olma, bağımlılık, ruhsal sorunlar evsizlerin her ülkedeki ortak özelliklerindedir.

Evsizlik sorunun en fazla yaşandığı ülkelerden biri ABD'dir. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olmasına rağmen, ülkede işsizlik, yoksulluk ve evsizlik oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2015: 221). Nitekim 2017'de yayınlanan Konut ve Kentsel Gelişim Departmanı'nın Yıllık Evsiz Değerlendirme Raporu'na göre, ABD'de 554.000 evsiz insan yaşamaktadır (Homelessness in the United States). ABD'de son zamanlarda evsiz kalan ailelerde (homeless families) de artış görülmektedir. 1980'li yıllarda; evsiz aileler, toplam evsiz nüfusun %1'den az bir kısmını oluştururken bu oran son 30 yılda artış göstermiş ve 2009 yılı verilerine göre evsiz aileler, toplam evsizlerin %32'sini oluşturmuştur (U.S. Department of Housing and Urban Development: 2009; Bassuk, 2010: 496). Özellikle ABD ve Kanada'daki neredeyse her metropolde evsiz olan büyük bir nüfus olduğu bilinmektedir.

Günümüzde Koronavirüs salgınının (COVID-19) ortaya çıkmasıyla birlikte hijyen koşullarından ve sağlıklı beslenme olanaklarından yoksun olan evsizlerin çok daha güç bir duruma düştükleri görülmektedir. Nitekim ABD basımında pandeminin asıl kurbanlarının evsiz siyahî insanlar olduğu yönünde açıklamalar yapılmaktadır. Chicago kentî, Michigan ve Louisiana eyaletleri gibi yerlerde Koronavirüs vakası daha çok siyahîler arasında yayılmış durumdadır. Bunun sebebi olarak yoksulluğun siyahîler arasında daha yaygın olduğu öne sürülmektedir (<https://www.ntv.com.tr/>). Öte yandan, pandeminin seyri ve yayılımı açısından da evsiz bireylerin Kuzey Amerika'da büyük bir sorun haline geleceği öngörülmektedir (Tsai ve Wilson, 2020: 1).

Boston ve Pensilvanya Üniversitelerinin araştırmalarına göre ise Covid-19 virüsünün 3.400'den fazla evsiz Amerikalıyı öldüreceği öngörülmektedir (Gomez, 2020). Konuya ilişkin çeşitli önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Örneğin, Las Vegas'ta da virüs sebebiyle insanlar altı metre aralıklarla yerleştirilmiş beyaz boyalı dikdörtgenlerle sınırlandırılmış otoparklarda uyumaktadırlar (Ellis, 2020). Yine ülkede evsiz kişilerin sağlık hizmetlerini eşit ve yeterli düzeyde almalarının sağlanması amacı ile bir sağlık programı⁴ (İlhan ve Ergün, 2010: 84) uygulanmaya başlanmıştır. Buna karşın, evsizlik oranları oldukça yüksek olan ABD'nin virüs salgını krizini iyi yönetememiş olduğu ve evsizlerin sosyal izolasyonunu sağlayamadığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan evsizler arasında Koronavirüs testi yapılmamasının riski arttırdığını ve virüsün kontrol altında tutulmasını engellediğini ifade etmektedirler (Maxmen, 2020).

İngiltere'de de tüm dünyada olduğu gibi evsizlik büyük bir sosyal sorundur. 2011 yılında bazı Avrupa ülkelerini içine alan bir nüfus sayımı yapılmış ve evsizlik ile ilgili veriler ortaya konulmuştur. Ancak güvenilirliği tartışmalı olan bu verilerde evsizlik oranları öngörülenin aksine çok yüksek çıkmıştır (Busch-Geertsema, Culhane ve Fitzpatrick, 2016: 5). İngiltere'de 2019 verilerine göre yaklaşık 250.000 hane ve 400.000 kişi evsiz veya evsizlik riski altındadır. Elbakyan'a (2020: 2-3) göre; evsizlik sorunu, sosyal adaletin barometresidir. İngiltere'de evsizliğin öncelikli nedeninin konut sorunu gibi yapısal nedenler ekseninde ele alınması söz konusudur (Busch-Geertsema ve Fitzpatrick, 2008: 79). Sorunun çoğunlukla ekonomik sebeplerden kaynaklı olduğu düşünüldüğünde konut fiyatlarında veya kiralardaki düşüş evsizliği nispeten azaltacaktır. Bu nedenle, İngiltere'de de evsizlik sorunuyla mücadelede öncelikle yapılması gereken, evsizliği ortaya çıkaran yoksulluk, yetersiz eğitim ve istihdam gibi sosyal sorunlarla mücadeledir (Elbakyan, 2020: 2-3).

Koronavirüs salgını ve evsizlere etkileriyle beraber yeni çalışmalar gündeme gelmektedir. Bunlardan biri evsizler için önerilen 'Covid-Care' ve 'Covid-Protect' alanlarının oluşturulmasıdır. Bu uygulamaya göre testi pozitif çıkan veya ağır semptomları gösteren evsizler Covid-Care için tesis edilen alanlara yönlendirilirken, Koronavirüs testi negatif çıkan ancak izolasyonunu sağlayamayacak kişiler Covid-Protect alanlarına yönlendirilmelidir. Bu uygulamanın gerçekleştirileceği alanlar olarak boş ve kullanılmayan otellerin tahsis edilmesi söz konusudur. Evsiz bireylerin kendilerine ait odaları ve banyoları bulunacak böylece izolasyon sağlanarak Koronavirüs salgınının yayılması önenebilecektir (Kirby, 2020: 448).

Kıta Avrupası'na gelindiğinde, konuya ilişkin olarak geliştirilmiş olan ETHOS (Avrupa Evsizlik ve Yerleşim Dışlama Tipolojisi) projesiyle Avrupa ülkelerinin konuyu ele alış biçiminde ortak bir dil oluşturulmuş ve bu projede de evsizliğin birçok farklı konuyla bağlantılı olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir (Akyıldız, 2017: 70). Evsizlik sorunuyla mücadeleye yönelik çeşitli yasal düzenlemelere gidilmiş ve Avrupa ülkelerinde hukuksal olarak ülkelerin konut sağlama zorunluluğuna ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Yine yasalarla evsizler devletten sosyal yardım isteyebilmektedirler. Avrupa'da bu konuda iki önemli yöntem kullanılmaktadır. Bunlar; "basamak modeli" (staircase model) ve "konut modeli" (housing first) olarak karşımıza çıkmaktadır (Amore, Baker ve Howden-Chapman, 2011; Akyıldız, 2017: 77). Konut modeli daha çok konut eksikliği sebebiyle evsiz kalan insanlar için uygulanmakta, konutlar inşa edilip evsizler konutlandırılmaktadır. Basamak modeli ise evsizlerin konut problemi dışında evsiz kalma sebebine yönelik tespit ve uygulamaları içermektedir.

Rusya'da da evsizlik önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ancak yaklaşık 5 milyon evsizin yaşadığı tahmin edilen ülkede, bu konudaki resmi istatistikler düzensizdir. Moskova ve Saint Petersburg, evsizlik oranı yüksek olan iki büyük kenttir. Saint Petersburg'daki evsizlikle mücadelede önemli kuruluşlardan biri "Nochlezhka" olarak öne çıkmaktadır. Çalışanlarının çoğunun gönüllü kişiler olduğu bu kuruluşta; barınaklar, gece otobüsleri, ısıtma merkezi, gece barınağı, danışmanlık hizmetleri, rehabilitasyon merkezleri, çamaşırhaneler, dinleyici noktası ve bilinçlendirme gibi birçok hizmet verilmektedir (<https://homeless.ru/>). Bu girişimlere karşın, iklimin de evsizler için elverişli olmadığı ülkede parklar, alışveriş merkezleri ve tren istasyonları da evsizlere kapalıdır (Berkhead, 2020).

Üçüncü dünya ülkeleri arasında da evsizlik yaygın bir sorundur. Özellikle Hindistan'da birçok evsizin bulunduğu ve bunların da büyük çoğunluğunun (yaklaşık %70) kırsal nüfustan oluştuğu bilinmektedir. Kentsel alanda da ülkede en fazla evsizin bulunduğu yer Mumbai'dır. Hindistan'da toplam evsiz sayısı 2012 verilerine göre 6 milyon olarak tahmin edilirken, sosyal kurumlarda yaşayan insan sayısı da toplam 22 milyondur. Kentte yaşayan insanlardan farklı olarak kırsaldaki evsizlerle ilgili neredeyse veri yoktur. Burada evsizlik sorununun en belirgin özelliği ise kırsal ve kentsel evsizliğin sosyal sınıflar ve ekonomik koşullarla bağlantılı olmasıdır (Wardhaugh,

⁴ The Health Care for the Homeless (HCH) Program.

2012: 3). Ülkedeki kimi sivil toplum kuruluşları, Hindistan'ın kentsel nüfusunun en az yüzde birinin evsizlerden oluştuğunu iddia etmektedirler. Bunun yanı sıra en çok sokak çocuğuna sahip ülke de Hindistan olarak belirtilmiştir. Hindistan'ın evsizlikle mücadelede önemli bir rol üstlenen vakfı Housing and Land Rights Network (HLRN), bağımsız bir kuruluş olarak öne çıkmaktadır. Vakfın amacı tüm bireyler için güvenli ve yeterli konut ihtiyacının haklarının savunulması geliştirilmesini sağlamaktır. Bunların yanı sıra vakıf 13 Mart 2020'de yayınladığı raporla Covid-19 virüsüyle ilgili olarak evsizler için alınması gereken önlemleri ele almıştır (HLRN). Evsizliğin dışında ülkede nüfusun önemli bir bölümü de -70 milyondan fazla kişi- sağlıklı ve tekinsiz yaşam alanları olan slumlarda yaşamaktadır (HLRN, 2020).

Evsizlik oranlarının yüksek olduğu Güney Afrika'da da evsizler için devlet, ulusal konut politikaları ve sosyal yardımlar yapmaktadır. İnsan Bilimleri Araştırma Konseyi (HSRC) sonuçlarına göre hükümetin sağladığı hibelerin bazıları evsiz bireylere ulaşmakta ve evsizler bu sayede sokak hayatından kurtulabilmektedir.

Yukarıdaki veriler değerlendirildiğinde, ister gelişmiş, ister gelişmekte olan olsun birçok ülkede evsizlik sorunun olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerde de evsizlik sorunun yaşanması, sorunun sadece yoksullukla bağlantılı olarak ortaya çıkmadığının bir göstergesidir (Cross, Erasmus, Ward ve O'Donovan, 2010: 6-7). Evsizlik sorunu, çoğunlukla yoksullukla bağlantılı olmakla birlikte başka birçok problemden kaynaklanabilecek temel bir sorundur. Türk ve Ünlü (2016: 93), yoksullukla mücadelede gelişmemiş ülkelerin kaynak yetersizliği yaşayabileceğini, gelişmiş ülkelerin ise vatandaşlarına çeşitli yardımlar sağlayabileceğini ifade etmektedir. Buna göre yoksulluk ve buna bağlı oluşan evsizlik tüm ülkelerde görülebilen bir sorunken, evsizlikle ve yoksullukla mücadelede gelişmiş ülkeler daha hızlı ilerleyebilir konumdadır.

Verilen örnekler bağlamında bazı ülkelerde yasalarla evsizlere bir takım haklar tanırlarken, bazı ülkelerde evsizliğin tanımlaması bile yapılmamakta, daha çok evsizlikle mücadele sivil toplum kuruluşları eliyle yürütülmeye çalışılmaktadır. Son 20-25 yıldır küreselleşen ve toplumsal bir sorun olarak incelenen evsizlik (Akyıldız, 2017: 71) önlenmemesi durumunda, Covid-19 virüs salgını gibi krizlerde toplumsal anlamda daha büyük sorunlara yol açacaktır.

7. TÜRKİYE'DE EVSİZLİK SORUNUNUN BOYUTLARI VE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Evsizlik yalnızca barınma sorunu olmanın ötesinde önemli bir insani ve toplumsal sorundur. Çalışmanın önceki kısımlarında değinildiği üzere günümüzde pek çok ülkede görüldüğü gibi Türkiye'de de evsiz bireyler bulunmaktadır. 2009 yılındaki tahminlere göre Türkiye'deki evsizlerin sayısının 70-100 bin arasında olduğu, bunun yanı sıra sadece İstanbul'da yaklaşık 10 bin kişinin evsiz olduğu tahmin edilmektedir (Salih, 2020). Ülkemizde enflasyonun yüksek olması, asgari ücret ve sosyal yardımların yetersizliği yoksulluğa ve evsiz bireylerde de artışa neden olmaktadır (Işıkhana, 2002: 37).

Toplumdan dışlanan ve ötekileştirilen evsizlerle ilgili çözüm önerileri ve çalışmalar açısından ülkemizde belirgin bir yetersizlik bulunmaktadır. Özellikle Türkiye'de evsiz çocuklar; 1990'lı yıllardan bu yana tartışılan ve gündemden düşmeyen toplumsal bir sorundur (Barış, 2009: 88-89). Bunun yanı sıra Türkiye'de şiddet, boşanma vb. çeşitli sorunlar sonucu evsiz kalan kadınlar da evsizlik tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Şiddete maruz kalan kadınlara çocukları ile birlikte sığınabilecekleri bir "cankurtaran simidi" olarak kurgulanan ve 5393 Sayılı Kanun ile de belediyelere kurlmaları noktasında yasal zorunluluk getiren Kadın Sığınma Evleri ise sözü edilen amaç için sınırlı kalmakta (Sallan Gül ve Sipahi, 2017), bu durum da kadınları evsizliğe sürüklemektedir.

Sadece kadınlar bağlamında değil, tüm toplumsal kesimlerden evsizler açısından dünyadaki büyük metropollerle kıyaslandığında Türkiye'de evsizlerin görünürlüğünün (en azından göçmenlerin yüksek rakamlara ulaştığı günümüze değin) çok daha az olduğu ifade edilebilir. Bu oranların düşük olması, geleneksel aile yapısının varlığı, güçlü toplumsal dayanışma ağları ve dinsel pratiklerin gerektirdiği yardımların fazla olması ile açıklanmaktadır (Erkaslan, 2009; Yeter, 2018: 39)

Diğer taraftan, Türkiye'nin diğer ülkelere kıyasla konunun önemini tam olarak idrak edememiş ülkeler arasında değerlendirilmesi de söz konusudur. Bunun nedeni, Türkiye'de evsizlere yönelik sosyal hizmet veya politikaların bulunmaması, evsizlere yönelik sosyal yardımların çoğu zaman sivil toplum kuruluşlarına bırakılması ve yasal düzenlemelerde evsizlik tanımının yapılmaması olarak sıralanabilir (Erbay, 2016: 82; Akyıldız, 2017: 68; Yeter, 2018: 40). Ancak, evsizlerin doğrudan başvuracağı bir merkez/kurum bulunmamasına karşın, farklı sosyal yardımların evsizlere ulaşması için harcanan çabalar da dikkate değerdir.

Doğrudan evsizlere yönelik olarak merkezi idare, yerel yönetimler ve STK'lar çeşitli sosyal yardımlar yapmakta ve onların sorunlarına çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Özellikle kışın daha çok gündeme gelen bu dezavantajlı gruplar için zaman zaman spor salonları geceleri barınılabilecek mekânlara dönüştürülmekte ve sağlık kontrolleri yapılmaktadır (Akyıldız, 2017: 78). Koordinasyondan, süreklilikten ve bütünlükten yoksun olarak yürütülen bu hizmetlerin, belirli bir merkezden koordine edilmesi ve ulaşılabilen evsiz sayısının artırılabilmesi son derece önemlidir.

Türkiye'de evsizlerle ilgili olarak çalışma yapan kurumlar arasında dernekler önemli bir yere sahiptir. 1995 yılında kurulan Şefkat-Der, 2015 yılından beri İstanbul'da faaliyet gösteren Erdemliler Dayanışma Derneği, Çorbada Tuzun Olsun Derneği, Hayata Sarıl Derneği (Yeter, 2018: 41-42) gibi birçok dernek, evsizler için çalışmalar yürütmektedir. Derneklerin ortak amacı Türkiye'de evsizlikle ilgili olarak halkı bilinçlendirmek ve evsiz insanlara yardımları ulaştırmaktır.

Türkiye'deki evsizler birçok olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Üstlerindeki kıyafetleri diğer vatandaşlardan farklı olarak daha özensiz ve kirliliği için restoran, lokanta, kafeterya gibi toplu kullanılan alanlarda kabul edilmezler (Türkiye'de Evsizlere Dair Rapor, 2011: 6). Evsizliği önlemek amacıyla yapılan çalışmalar, evsiz bireylerin toplumdan dışlanmaları ve uyum sorunları konusuna odaklanmaktadır. Ancak bu çalışmaların henüz başlangıç aşamasında olduğunu ifade etmek gerekir. Belirtilmelidir ki sadece evsizlerin yaralarını sarmak ya da zaman zaman onların sıkıntılarını geçici çözümler bulmak yerine "evsizliğin" görmezden gelinmeden ve geleceğin önemli bir sorun alanı olacağı öngörüsünden hareketle kamu politikalarına konu olması ve konuya ilişkin hukuksal düzenleme ve tanımlamalara gidilmesi sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir.

8. COVID-19 VİRÜS SALGINI SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE EVSİZLERE YÖNELİK ÇALIŞMALAR VE SORUNLAR

Bilindiği üzere, Türkiye'de 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın tespit edilmesinin ardından geçen sürede vaka ve ölüm sayıları hızla artmış, pandemi zengin-yoksul ayırt etmeksizin herkesin gerçeği haline gelmiştir. Ancak hijyen koşulları, sağlık hizmetlerine erişebilirlik, yeterli ve sağlıklı beslenebilme, karantina sürecinde insanların evlerinde kalmaları gibi konuların hastalık açısından taşıdığı önem düşünüldüğünde, salgından en fazla etkilenmesi beklenen kesimin de evsizler olduğu açıktır.

Koronavirüs salgınının başlangıcı ve evsiz bireylerin bu durumdan daha fazla etkilenmesi, kamu yöneticileri açısından da etik ve ahlaki sorunları tekrar gündeme getirmiştir (Benavides ve Nukpezah, 2020: 653). Salgın, hükümetleri 'evde kal' çağrısı yapmaya ve bir takım önlemler almaya zorlamaktadır. Ancak ülkelerce yapılan bu çağrılar ve uygulamaya konulan politikalar, insanların evlerinin olduğu varsayımına dayanılarak yapılmakta ve dünyadaki milyonlarca evsiz insan bu noktada göz ardı edilmektedir (Farha, 2020). Qoriah ve Husna (2020: 31), Koronavirüs salgınından en çok etkilenen gruplar arasında evsiz insanlar olduğunu belirtmektedirler. Bunun nedeni ise evsiz insanların kendilerini gerekli ölçüde izole edememeleri ve sosyal hizmetlerdeki yetersizlik ve aksaklıklardan fazlasıyla etkilenmeleridir.

Evsizler, 'evde kal' çağrısına isteseler de uyamazlar; sosyal mesafeyi korumak ve hijyenik olmak onlar için neredeyse olanaksızdır. Bu sebeple Koronavirüs salgınına yakalanma tehlikesiyle birlikte korku üzerine korku yaşamaktadırlar (Ellis, 2020). Ancak virüs salgını sadece evsizleri olumsuz etkilememekte, aynı zamanda neden olduğu ekonomik kriz nedeni ile evsiz olmayanları da evsizliğe sürüklenme olasılığını giderek güçlendirmektedir. Virüs sebebiyle; ekonomik zorluklar yaşayan, işsiz kalan, artan aile içi şiddetten payına düşeni alan insanlar kendilerini sokakta bulabilmektedirler.

Konunun diğer endişe verici boyutunu da salgın sebebiyle kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddet olaylarının artması oluşturmaktadır. Salgın, 'görünmeyen ikinci salgına' (Özvarış, 2020) neden olmakta, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, tecavüz ve taciz olaylarında artış görülmektedir. Kadınların evsiz kalmaması ya da şiddet mağduru olmaması için kurulan kadın sığınma evleri bu amaca hizmet eden birer sosyal yardım aracı olarak değerlendirilebilir (Işıkhani, 2006b: 44). Bilindiği üzere, pandemi öncesinde de Türkiye'de şiddet olayları yüksek olduğundan, sığınma evleri yetersiz gelmekte idi. Özellikle ülkemizdeki göçmen kadınların şiddete ve istismara karşı savunmasız oldukları, ailelerinin kalabalık oluşu ve genellikle de yeterli ve hijyenik bir ev ortamında yaşamaktan mahrum oldukları bilinmektedir (Özvarış, 2020). Bu nedenle de özellikle yoksul kadınların farklı nedenlerden dolayı Covid-19'a karşı daha kırılgan oldukları ifade edilebilir.

Diğer bir dezavantajlı grup olan evsiz yaşlıların Covid-19 virüsüne yakalanma ve onun ölümcül etkisine en fazla maruz kalma riski yüksek bir grup olduğu bilinmektedir. Uzun bir süre Türkiye’de 65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylere sokağa çıkma sınırlaması getirilmişti. Ancak doğal olarak, bu sınırlamaya uyması mümkün olmayan evsiz yaşlı bireylerin, hem hastalığın mağduru, hem de taşıyıcısı olma olasılıkları yüksek olup, hastalandıklarında sağlık hizmetlerine erişimleri de güç görünmektedir.

Covid-19 virüs sürecinde korunmaya muhtaç diğer grup da çocuklardır. Virüs salgını boyunca hijyenik bir evde ve ailesiyle sorunsuz yaşayan çocukların bile ruhsal ve fiziksel hastalıklardan etkilenmesi olasılığı varken, evsiz çocukların hastalığa yakalanma ya da ruhsal sıkıntılar yaşama olasılıkları daha yüksektir. Özellikle salgının beraberinde getirdiği karantina sürecinde gündelik işlerde çalışan çocuklar büyük bir ekonomik güçlükte yüz yüze kalmakta ve salgından çok açlık tehdidi ile karşılaşmaktadırlar. Benzer biçimde cadde ışıklarında ya da köşe başlarında mendil su satıcılığı gibi işler yapan sokakta çalışan çocukların da her geçen gün sayılarının arttığı ve benzer tehditlere açık oldukları bilinmektedir. Özellikle çocukların korunması amacıyla kurulmuş olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile daha sonra kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı⁵ gibi kuruluşların Koronavirüs salgını ve etkileri ve değişen dünyaya ayak uydurması gerekmektedir (Alpago ve Oduncu Alpago, 2020: 110). Türkiye’de dezavantajlı gruplar için kurumların koronavirüs salgını gibi kriz ortamlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Konuyla ilgili olarak, UNICEF genel direktörü Henrietta Fore, kriz ortamlarında özellikle en çok zarar gören kesimin çocuklar olduğuna dikkat çekmektedir. Çocukların bu süreçte zarar görmemeleri amacıyla UNICEF küresel bir eylem planı başlatmıştır. Buna göre (UNICEF, 2020);

- 1) *Çocukların sağlığı korunmalıdır,*
- 2) *Kırılğan durumdaki çocukların su, sanitasyon ve hijyen olanaklarına erişebilmesi sağlanmalıdır,*
- 3) *Çocukların öğrenmeye devam etmesi sağlanmalıdır,*
- 4) *Aileler, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaları ve onlara bakabilmeleri için desteklenmelidir,*
- 5) *Çocuklar; şiddet, sömürü ve istismardan korunmalıdır,*
- 6) *Mülteci çocuklar, göçmen çocuklar ve çatışmadan etkilenen çocuklar korunmalıdır.*

Dolaylı olarak evsiz çocukların haklarını da kapsayan bu eylem planının tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de uygulanması gelecek nesiller açısından önem arz etmektedir. Türkiye’de, Covid-19 virüs salgınıyla birlikte evsizlerin mağdur olmaması için STK’lar bazı öneriler sunmakta ve gelen yardımları kabul etmektedir. Bunun yanı sıra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı evsizlerle ilgili olarak geçici çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Türkiye’de evsizlerin yüz yüze olduğu hastalık tehdidinde yönelik olarak, merkezi düzeyde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı “Evsizlere Konaklama Projesi”ni başlatmıştır. Projede yer alan eylem planındaki öncelikli konular şu şekilde sıralanabilir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı):

- *İllerde evsiz, mekânsız ve kimsesiz kişiler tespit edilerek öncelikli olarak il sınırları içerisinde bulunan kamu kurumu misafirhanelerine yerleştirilecek. İlgili kişilerin, kamu kurumu misafirhanelerine yerleştirilememeleri halinde pansiyon, otel vb. yerlerde konaklamaları veya bir mekânın bu kişilere salgın tehdidi ortadan kalkıncaya kadar tahsis edilmesi sağlanacak,*
- *Konaklatılma öncesi ve konaklama sırasında periyodik aralıklarla sağlık kuruluşlarından destek alınarak bu kişilerin kontrollerin yapılması, hastalık, bulaşma yolları ve alınabilecek kişisel tedbirler konusunda bilgilendirmenin yapılması sağlanacak,*
- *Konaklatılan kişilerin temizlik, sağlık, temel gıda, giyim ve diğer ihtiyaçları giderilecek. Bu kapsamda oluşan giderler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı imkânları çerçevesinde karşılanacak,*
- *-Kaynak tahsisi yapılan ya da Vakıf kaynağı ile uygulanan projelerde, “Evsizlere Konaklama Projesi” kapsamında hizmet sunulan kişi ve konaklama bilgileri Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi veri tabanına işlenecek,*
- *Sağlık Bakanlığı’nın salgın ile ilgili duyuruları takip edilerek, uygulamaya ilişkin talimatlara riayet edilecek. Şüpheli durumlar olması halinde ivedilikle sağlık hizmet birimlerine bildirilecektir.*

⁵ Bakanlık 21.04.2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” adını almıştır.

Projenin amacı il sınırları içindeki evsizlerin kapalı ve hijyenik mekanlara yerleştirilerek sağlık kontrollerinin yapılması bu şekilde evsiz bireylerin hastalığa yakalanmasının ve virüsü taşımalarının önüne geçmektir. Henüz uygulama aşamasında olan projeye devlet evsiz vatandaşların risk ortamında bulunmasını önlemeye ve hem evsizlere hem evsizlerle aynı ortamda bulunacak diğer insanlara virüsün yayılmasını önlemeye çalışmaktadır.

Evsizlik sorunuyla mücadelede yapılan bir diğer çalışma Çorbada Tuzun Olsun Derneğinin, Covid-19 virüs salgınında evsiz vatandaşlar için önerilerden oluşan raporudur. “Biyolojik Afet: COVID 19 Salgınında Evsizlerin Durumu ve Evsizlere Yönelik Stratejik Planlama” başlıklı rapor, insanları bilinçlendirmeyi ve diğer ülkelerin politikalarından hareketle bir öneri sunmayı amaçlamaktadır. Derneğin sunduğu şu çözüm önerilerinden bazılarının oluşturulacak politikalar için dikkate alınması söz konusu olabilir (Çorbada Tuzun Olsun Der, 2020):

- *Sokaktaki bireyler de tıpkı yurtdışından seyahat ile gelenler gibi karantinaya alınmalı,*
- *Semptom gösteren evsiz bireylere maske verilmeli ve diğer evsiz bireylerden ayrı bir yerde barındırılmaları sağlanmalı,*
- *Sokakta yaşamını sürdüren 18 yaş altı çocukların durumları ihbar edilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafınca Emniyet Müdürlüğü tarafından çocukların mevcut durumlarını Sağlık Bakanlığı'na bildirerek eş zamanlı tespitinin yapılması sağlanmalıdır.*

Bunların dışında dernek, iki türlü izolasyon çözüm önerisi sunmuştur. Bunlardan biri “Kapalı Barınma Alanları Oluşturarak Sosyal İzolasyon” diğeri ise kapalı alana karşı gelebilecek vatandaşlar için “Sokak Ortamında Sosyal İzolasyon (SOSİ) Çadır Modeli”dir (Çorbada Tuzun Olsun Der, 2020). Dernek izolasyon önerileriyle, evsizlerin hastalığa yakalanarak taşıyıcı olmalarını önlemeyi amaçlamaktadır.

Devlet genellikle evsizlik sorununu çözmek için düzenleyici otorite gücüne sahiptir. Fakat insan sermayesi olmadan belirli planların uygulanabilmesi ve sorunların çözüme ulaşması oldukça güçtür. Bununla birlikte yerel yönetimler, evsiz bireylerin problemlerini görüp daha hızlı bir şekilde politika üretebilmektedirler. Bu sebeple tek başına hükümetin, yerel yönetimlerin veya kar amacı gütmeyen kuruluşların politika üretmekle çözüme ulaşması mümkün değildir (Benavides ve Nukpezah, 2020: 652).

Görüldüğü gibi evsizlerin koronavirüs salgınında toplumsal bir tehdit oluşturdukları varsayılmaktadır. Salgın sürecinde ülkemizin evsizlere yönelik insani ve çözüm odaklı politikaları uygulaması önemlidir. Çünkü bu virüs yalnızca evi olan vatandaşların evde kalmasıyla değil, evsizlerin de korunması ve yalıtılmaları ile yenilebilecektir (Farha, 2020). Ancak evsizlerin izole edilmesi ve onlara çeşitli sanitasyon, dezenfeksiyon ve hijyen hizmetleri sunulması yeterli olmayıp, onların perspektifinden çözüm yollarının da geliştirilmesi kalıcı olarak evsizlikle mücadele noktasında önemli bir adım olacaktır.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada gelir dağılımı adaletsizliğinin giderek artması, evsizlik dahil birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Evsizlerin sayısı -gelişmişlik farkı gözetmeksizin- hemen hemen tüm ülkelerde artmakta, ancak metropollerde belirgin bir yığılma gözlemlenmektedir. Ancak, evsizliğin belki de daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir sorun olması, bir hastalığın küreselleştiği Covid-19 pandemisi ile birlikte gündeme gelmiştir.

2020'nin başlarından itibaren dünyaya yayılan küresel salgın özellikle bu kesimleri etkilemiştir. Yapılan araştırmalar dünyada evsizliğin zaten belirli bir seviyede olduğunu fakat Covid-19 virüs salgını gibi kriz dönemlerinde içinden çıkılmaz bir hal aldığını göstermektedir. Dünyada uygulanan evsizlikle mücadele yöntemleri genel olarak evsizliğin artışını durduramamış ve kalıcı bir çözüm olamamıştır.

İçinde bulunduğumuz bu zorlu süreçte evsizler için bu gibi acil durumlarda alınan önlemler ve yapılan hizmetlerin ülkemiz için de yeterli olup olmadığı büyük bir soru işareti olarak karşımızda durmaktadır. Türkiye’de varlığı henüz tam anlamıyla kabullenilmeyen ve özel olarak yasalarla hakları korunmayan evsiz insanlar için yerel yönetimler ve STK’lar belirli uygulamalar gerçekleştirirler de bu uygulamalar geçici ve yetersiz kalmaktadır. Bu noktada sunulacak öneriler, evsizliğin olumsuz sonuçları ve virüs salgınında evsiz bireylerin korunmaları amacı ile iki yönlü ele alınmak durumundadır.

Öncelikle pandeminin beraberinde getirdiği ekonomik güçlükler nedeniyle işsiz ve sonrasında da evsiz kalma riski olan kişilerin tespit edilerek, bu kesimlere yardım yapılması yaraya yapılacak ve kanamayı durduracak ilk pansumandır. Bu sayede evsizlerin sayısının artması önemli ölçüde azaltılacaktır. Pandemiden olumsuz etkilenen

bu kesimlere sağlık desteği ve psikolojik destek verilmesi de son derece önemlidir. Çünkü evsizliğin öncelikli sebeplerinden biri de yalnızlaşan bireylerin içine düştükleri psikolojik bunalımdır. Kuşkusuz bu desteklerin verilebilmesi ülke kaynakları ile kısıtlıdır. Ancak, kriz dönemlerinde toplumda güçlenen yardımlaşma ve dayanışma duyguları doğru bir koordinasyonla öncelikle evsizlere yönlendirilebilir.

Özellikle evsiz olma olasılığı olan kadınlar için belirli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlere bir örnek, artan ev içi kadına şiddet olaylarıyla beraber İspanya’da başlatılan bir uygulamadır. Ülkede şiddet gören yardıma ihtiyacı olan kadınlar eczanelere “maske19” şifresini söylediklerinde polisi çağırabilmektedir. Buna benzer bir uygulama ülkemizde de gerçekleştirilebilir. Bu tür yöntemler, kadınların evsiz kalmasını ve şiddete maruz kalmasını önleyebilecek çözüm araçları olabilir. Virüs salgınında şiddet, taciz, tecavüz veya zorbalıkla karşı karşıya kalan ve sokakta kalma ihtimali olan kadınlar için yetersiz olan sığınma evlerinin sayısı ve kapasiteleri artırılmalıdır.

Öte yandan, sokak çocuklarının hayata kazandırılması için birçok kurumun beraber işbirliği içinde çalışması; sağlık, eğitim ve psikolojik anlamda destek sağlanması çocukların evsizlikle ve evsizliğin olumsuz sonuçlarıyla mücadelede önemli bir adım olacaktır. Bununla beraber Koronavirüs sürecinde evsiz çocukların hastalığa yakalanma ve taşıma olasılıkları göz önünde bulundurularak, çocukların sağlık kontrollerinin yapılması ve onların güvenli çocuk evlerine yerleştirilmeleri bu süreçte atılması önemli bir başka adımdır. Çocukların psiko-sosyal gelişimleri için ise çocuk evlerinde destek birimleri oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak, evsizlik sorunu birçok toplumsal sorunu bünyesinde barındıran bir sorunsal olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda, farklı aktörlerin içinde yer aldığı, farklı kuruluşların koordinasyon ve uyum içinde birlikte hareket ettikleri merkezi düzeyde oluşturulan bir çatı kuruluş altında evsizlikle mücadele edilmelidir. Diğer bir ifade ile yerel yönetimleri, STK’ları, merkezi idareyi de içine alan bir çatı kurumun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır (İlhan ve Ergün, 2010:85). Özellikle virüs salgını gibi kriz dönemlerinde bu tür bir kurumun varlığı krizin daha çabuk aşılmasında ve sürdürülebilir mücadele politikalarının etkin bir biçimde devam ettirilebilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Yoksulluk politikaları için öngörülen “yoksulluk yanlısı” politikaların evsizliğe uyarlanarak “evsizlik yanlısı” politikaların uygulamaya konulması, soruna kalıcı çözümler üretilmesi ve evsizlerin içselleştirdikleri bu politikalara uyumunu da kolaylaştırması bakımından önemlidir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmaya birinci yazar %60 oranında, ikinci yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, Y. (2017). Dünyada ve Türkiye’de evsizlik sorunu ve çeşitli uygulamalar. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 67-91.
- Alpago, H. ve Alpago, D. O. (2020). Korona virüs ve sosyoekonomik sonuçlar. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 99-114.
- Barış İ. (2009). Sokakta yaşayan çocuklar ve aileleri (İstanbul örneği). *Sosyoloji Konferansları*, (39), 87-114.
- Bassuk, E. L. (2010). Ending child homelessness in America. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(4), 496-504.
- Bassuk, E. L. ve Rubin, L. (1987). Homeless children: A neglected population. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 279-286.
- Benavides, A. D. ve Nukpezah, J. A. (2020). How local governments are caring for the homeless during the COVID-19 pandemic. *The American Review of Public Administration*, 50(6-7), 650-657.
- Berkhead, S. (2020). *Moscow’s coronavirus lockdown leaves the homeless out in the cold*. Erişim draesi: <https://www.themoscowtimes.com/2020/04/10/moscows-coronavirus-lockdown-leaves-the-homeless-out-in-the-cold>, (21.04.2020).

- Busch-Geertsema, V. ve Fitzpatrick, S. (2008). Effective homelessness prevention? Explaining reductions in homelessness in Germany and England. *European Journal of Homelessness*, 2, 69-95.
- Busch-Geertsema, V., Culhane, D. ve Fitzpatrick, S. (2016). Developing a global framework for conceptualising and measuring homelessness. *Habitat International*, 55, 124-132.
- Coronavirüs ABD’de siyahileri öldürüyor. (2020). Erişim adresi: https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/coronavirus-abd-de-siyahileri-olduruyor,B_yH8BjbhkC08uMOnsF8OA/A8JrxUEALkqV6JAGje9mxA, (23.07.2020).
- Cross, C., Seager, J., Erasmus, J., Ward, C. ve O'Donovan, M. (2010). Skeletons at the feast: A review of street homelessness in South Africa and other world regions. *Development Southern Africa*, 27(1), 5-20.
- Çaya, S. (2018). Evsiz barksızlar: Hele zengin ülkelerin, hususî bir ayıbı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(71), 242-270.
- Elbakyan, A. (2020). *Homelessness: A barometer of social justice*. Erişim adresi: www.thelancet.com/public-health, (18.04.2020).
- Ellis, E. G. (2020). *For homeless people, Covid-19 is horror on top of horror*. Erişim adresi: <https://www.wired.com/story/coronavirus-covid-19-homeless/>, (24.04.2020).
- Erdemliler Dayanışması Derneği. (2020). Erişim adresi: <http://erdayder.com/>, (01.08.2020).
- Farha, L. (2020). Covid-19 Guidance note protecting those living in homelessness. *OCHRC*, Special Rapporteur on the right to adequate housing.
- Gomez, J. (2020). *Some homeless Americans unaware of coronavirus as shelters scramble to adhere to guidelines*. Erişim adresi: <https://abcnews.go.com/Health/homeless-americans-unaware-coronavirus-shelters-scramble-adhere-guidelines/>, (26.04.2020).
- HLRN. (2020). Need for special measures to check Spread of COVID-19 among homeless and other inadequately-housed persons. *Housing and Land Rights Network, Press Release*, 13 March 2020
- HLRN. (2020). Erişim adresi: <https://www.hlrn.org.in/>, (30.04.2020).
- Hodge, D. R., Moser, S. E. ve Shafer, M. S. (2013). Spirituality and mental health among homeless mothers. *Social Work Research*, 36(4), 246-255.
- Homelessness in the United States. (2020). Erişim adresi: https://tr.qwe.wiki/wiki/Homelessness_in_the_United_States, (02.04.2020).
- Işıkhan, V. (2002). *Kentlerin gölgesinde yaşayan evsizler*. Ankara.
- Işıkhan, V. (2004). Yaşlı evsizler ve sosyal hizmet müdahaleleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(12), 39-50.
- Işıkhan, V. (2006a). Türkiye’de evsizler sorunu ve sosyal hizmet. Küreselleşen Dünya’ da Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı, Antalya.
- Işıkhan, V. (2006b). Ruh hastası evsiz kadınların sorunları ve sosyal hizmet yaklaşımları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 17(1), 37-52.
- İlhan, N. ve Ergün, A. (2010). Evsizler ve toplum sağlığı. *Aile ve Toplum*, 5(20), 79-90.
- Kaya Kılıç, A. ve Aslantürk, H. (2019). Evsizlerin sosyo-demografik özellikleri ve sokak yaşam deneyimleri: Antalya örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 419-432.
- Kirby, T. (2020). Efforts escalate to protect homeless people from COVID-19 in UK. *The Lancet Respiratory Medicine*, 8(5), 447-449.
- Küçük, M. (2018). Evsizlik ve evsizliği açıklayan teoriler. *İdealkent*, 9(24), 515-535.
- Maxmen, A. (2020). *Coronavirus is spreading under the radar in US homeless shelters*. Erişim Adresi: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-01389-3>, (23.07.2020).

- Meneviş, B. (2006). *Evsizler*. Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türk Ulusal Ajansı.
- Morris, D. M. ve Gordon, J. A. (2006). The role of the emergency department in the care of homeless and disadvantaged populations. *Emergency Medicine Clinics of Nort America*, 24, 839-848.
- Mossman, D. ve Perlin, M. (1992). Psychiatry and the homeless mentally ill: a reply to Dr. Lamb. *Am J Psychiatry*, 149(7), 951-957.
- Nies, M. A. ve McEwen, M. (2001). *Community health nursing: Promoting the health of populations* (3rd ed.). W B. Saunders Company.
- Nochlezhka. (2020). Erişim adresi: <https://homeless.ru>, (20.04.2020).
- O'Connel, J. J. (2004). Dying in the shadows: the challenge of providing health care of homeless people. *JMAC*, 170(8), 1251-1252.
- Okumuş, E. (2012). Evsizlik ve evsizler. *Diyanet Dergisi*, 262, 5-8.
- Osmanlıca Türkçe Sözlük. (2021). Erişim adresi: <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=b%C3%AEmek%C3%A2n&t=%40>, (16.01.2021).
- Özdemir, U. (2010). Evsizlik ve evsizlere genel bir bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 77-88.
- Özvarış, Ş. B. (2020). Korona günlerinde görünmeyen ikinci salgın: “Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet!”. *Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) ve Toplum İçin Bilgilendirme Notu*.
- Qoriah, A., ve Husna, A. N. (2020). Mental Health Issues during COVID-19 Pandem-ic: Directions for Future Research. *CCE*, 25, 25-39.
- Ringwalt, C. L., Greene, J. M., Robertson, M. ve McPheeters, M. (1998). The prevalence of homelessness among adolescents in the United States. *American Journal of Public Health*, 88(9), 1325-1329.
- Rosenthal, D., Mallett, S. ve Myers, P. (2006). Why do homeless young people leave home. *Aust N Z J Public Health*, 30(3), 281-285.
- Roth, D. ve Bean, G. J. (1986). New perspectives on homelessness: Findings from a statewide epidemiological study. *Hospital and Community Psychiatry*, 37(7), 712-719.
- Salih, Y. (2020). *İstanbul'daki 10 bin evsizede 'askıda yemek' verecek*. Erişim adresi: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/istanbuldaki-10-bin-evsizede-askida-yemek-verecek/476214>, (01.08.2020).
- Sallan Gül, S. ve Sipahi, E. B. (2017). Eviçi şiddetle mücadelede can simidi olan kadın sığınmaevlerinde gizlilik ve güvenlik sorunsalının aşılmasında teknolojinin rolü. *Toplum ve Demokrasi Dergisi Türkiye'de Dezavantajlı Gruplar Özel Sayısı*, 11(24), 81-106.
- Sermons, M. W. ve Henry, M. (2010). Demographics of homelessness series: The rising elderly population. Washington (DC): *National Alliance to End Homelessness*, 1-8.
- Šikić-Mićanović, L. (2010). Homelessness, poverty and social exclusion: Homelessness and social exclusion in croatia. *European Journal of Homelessness*, 45-64.
- Sipahi, E. B. (2006). Yoksulluğun küreselleşmesi ve kentsel yoksulluk: Ekonomik ve sosyal boyutlarıyla Konya örneğinde yoksulluk. *S.Ü. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11, 173-189.
- Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplar. (2020). Erişim Adresi: <http://www.manervisosyalhizmet.com/?p=306>, (08.05.2020).
- Stiglitz, J. (2002). *Globalization and its discontets*, W.W. Norton & Company, USA.
- Şefkat-Der. (2017). Erişim adresi: <http://www.sefkatder.org/category/kampanyalar/>, (25.04.2020).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-koronavirusle-mucadele-kapsaminda-evsizlere-konaklama-projesi-basliyor/>, (25.04.2020).

- TDK. (2020). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>, (12.02.2020).
- Tsai, J. ve Wilson, M. (2020). COVID-19: a potential public health problem for homeless populations. *Lancet Public Health*, 1-2.
- Tümtaş, M. S. ve Ergun, C. (2014). Göç ve yoksulluk kısılcacında yıkılan bir kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Türk, T. ve Ünlü, H. (2016).Yoksullukla mücadele politikaları: 2000 sonrası Türkiye örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 92-104.
- Türkiye’de Evsizlere Dair Rapor. (2011). *Durum tespiti, Avrupa Birliği ülkelerinden uygulama örnekleri ve taleplerimiz*, 1-31.
- UNICEF. (2020). *UNICEF: Çocukların COVID-19 salgınının gizli mağdurları olmasına izin vermeyelim*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/>, (05.05.2020).
- Wardhaugh, J. (2012). Rural homeless India. Smith S. (Ed.), *International Encyclopedia of housing and home* (1st ed.), Elsevier.
- Yeter, A. (2018). Sivil toplum kuruluşlarının evsizlere yönelik hizmetlerinin değerlendirilmesi: İstanbul örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 34-60.
- Yılmaz, M. (2015). İleri endüstriyel toplumlar ve kentsel yoksulluk. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 215-227.
- Ziefert, M. ve Brown, K. S. (1991). Skill building for effective intervention with homeless families. *Families in Society*, 72(4), 212-219.